SOBIEȚKI ŞI ROMÂNII[1]

Pe drumul ce duce către cetatea Neamțu, pe la sfârşitul lui Septemvrie 1686 se vedea o oaste mergând. După un trup de lănceri[2] ce deschidea marşa[3], urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări în fruntea cărora erau trei; unul în floarea vrâstei, posomorât, gânditor, necăjit, şi doi mai bătrâni. Tustrei în haine poloneze. În sfârşit venea duiumul oştei; trăsuri, bagaje, pedestraşi, şleahtă pospolită[4], amestecați, în neregulă, cu steagurile stânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față şi durerea în inimă. Nu se auzea nici surlă, nici dobă, numai tropotul cailor, şi pasul oamenilor ce abia se mişcau, pentru că de zece zile caii n-au ros decât coaja copacilor, şi oamenii s-au hrănit numai cu poame.

Şi însă această oaste, în stare aşa ticăloasă[5], e acea ce a îngiosit de atâtea ori trufia semilunii, iar acei trei fruntaşi ofițeri sunt hatmanii Iablonovski şi Potoţki şi cel din mijlocul lor însuşi Ion Sobieţki, regele Poloniei.

Şi cum să nu fie supărat şi necăjit vestitul rege? El, Sobieţki, fala Leşilor, eroul creştinătății, mântuitorul Vienei, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas Turcilor, a se trage dinaintea Tătarilor şi a Moldovenilor; a-şi privi oastea ticăloşită de lipsa merindelor, horopsită de duşmanii carii îl urmează mişeleşte fără a îndrăsni să-şi dee piept fățiş cu el, şi fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă; a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate!

Cum am zis, mergea încet şi gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcere, respectând supărarea sa de care şi ei se împărtăşau.

- Ce castel e acesta? întrebă Sobiesţki când, ridicând capul, zări pe sprinceana dealului, înălțându-se trufaşă dinaintea lui cetățuia Neamțu. Cu bună seamă vr'un cuib a tâlharilor acestor de Moldoveni!

- La vreme de răsboi, aici Domnii Moldovei obicinuesc a-şi trimite averile lor, răspunse Potoţki.

- Aşa! Să mergem dar să-l luăm. Oh! voi să-mi răzbun pre Cantemir care mă înşală, şi mă făcu să pierd atâța viteji!

- Eu aş zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, şi să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

- Ba, pre numele patronului meu! nu va zice lumea că o cetate s-a arătat dinaintea lui Sobieţki fără a i se cuceri[6].

N-avem tunuri ? Vom lua-o dar cu mânile.

- Numele Măriei tale e destul tun, zise Potoţki.

Trufia Polonului măgulindu-se de această groasă linguşire, fața i se însenină la ideea unei izbânzi atât de lesnicioase, şi îndată dete poruncă să se înşire oastea către cetate.

În cetățuie se afla optsprezece plăeşi, trimişi de Ispravnicul de Neamțu pentru

[1] Publicată în „ Calendar pentru poporul românesc" pe 1845, pag. 22-29.
[2] Lăncer (lăncier) - soldat din corpul de cavalerie înarmat cu lance.
[3] Marşă - marş, calc după franceză şi italiană unde e feminin.
[4] Şleahtă pospolită - corp de armată format din nobili polonezi.
[5] Ticălos – în stare deplorabilă, vrednic de milă
[6] A se cuceri - a se închina, a se supune.

străjuire, în lipsa garnizoanei care era la Fălcii pe lângă Domnul Cantemir, unde tăbărâse armia turcească. Cu câteva ceasuri mai nainte sosise încă un tânăr plăeş a cărui cal asudat păştea înşelat[7] troscotul ce creştea pe lângă ziduri.

- Mai bea o duşcă, băete, zise un bătrân de care se videa că ascultă toţi, şi ne spune ce ai mai văzut la Iaşi?

- Ce să văd tată? Blăstămăţie! Târgul îi în jac[8]. Leşii pradă şi desbracă pe bieţii oameni.

- Ş-apoi zic că-s creştini!

- Creştini! Au prădat bisericile şi monăstirile de odoare! Nu ştiţi încă ? S-au dus să iee pe Sfânta de la Triisfetitele[9].

- Doamne fereşte! ziseră plăeşii făcându-şi cruce.

- Aşa, urmă tânărul; eram acolo când au mers să iee racla Sfintei, dar călugărul, simţind, au închis poarta, şi n-au vrut să deschidă; atunce...

- Pui de om, călugărul! strigară ascultătorii.

- Atunce Craiul lor au poroncit s-aducă tunurile ca să spargă porţile, dar mai întâi au trimis răspuns călugărului, care şedea în clopotniţă, să deschidă, ori face monastirea praf şi pulbere.

- Auzit-aţi acolo lifta cea păgână! Şi ce au făcut popa?

- El au răspuns că nu se aştepta s-audă aşa vorbă de la un împărat care se zice creştin, şi că Măria sa îi mare şi puternic, poate să facă ceea ce zice, dacă nu se teme nici de Dumnezeu nici de sfinţii lui; dar el nu deschide poarta, ci s-a îngropa sub zidurile bisericii, şi apoi lumea va judeca între dânsul, atât de slab, şi între Măria sa atât de tare.

Auzind aceste, Leahul s-au făcut foc de mânie şi dasă acum poroncă să împuşte, când unul din hatmanii lui i-au zis nu ştiu ce. Cum îmi spunea oamenii, i-au zis că nu se cade să facă aşa lucru, să strice casa Domnului, şi altele multe. Îndestul că l-au înduplecat să dee pace bisericii.

- Şi ce fac acum Leşii la Iaşi ?

- Este o săptămâna de când s-au dus, după ce au văzut că nu mai au merinde pentru oşti; şi au purces pe Bahluiu în sus, gândind c-or găsi de toate; dar acolea să videţi: Vodă, din largul Turcilor, cum au auzit de aceasta, au şi pornit după dânşii un Mârzac[10] c-o mulţime de Tătari şi vro cinci steaguri[11] de Moldoveni, iar mai întâi au trimis pe loc pe căpitanul Turculeţ c-o strajă de călăreţi, care, apucând înainte, au scos toţi oamenii de prin sate, au dat pojar fânului şi fânaţelor, au ascuns prin gropi grâul şi orzul şi duşmanul au găsit tot pustiu în drumul său; încât agiungând la Cotnar nu găsea să mănânce decât poamele copacilor; ba încă au pus prin bălţi şi nişte ierburi veninoase de care, cum bea crăpa; şi vai de capul lor! piereau cu sutele şi ei şi caii, iar carii rămânea pe urmă cădea în mânele Moldovenilor, carii fără multă judecată, ori îi spânzura ori îi înţepa.

- Osânda Sfintei Paraschevii! zise bătrânul. Dar tu cum le-ai aflat aceste toate?

- Eu - ştiţi că m-aţi trimis la Iaşi să văd ce mai este.

- După ce s-au dus Leşii, m-am luat cât colea pe urma lor până

[7] Înşelat-înşeuat

[8] Jac- jaf.

[9] Sfânta de la Triisfetitele - Moaştele sf. Paraschevii de la Epivata, aduse cheltuiala Domnului Vasile-vodă (n.a.)

[10] Mârzac - comandant în oastea tătărească.

[11] Steag - subdiviziune în organizarea militară; ceată înarmată.

la Cotnar, unde m-am întâlnit cu căpitanul Turculeț, care mi le-au spus; ş-apoi, după ce am văzut că duşmanii şi-au luat drumul spre ţara lor, am apucat de-a-dreptul piste codri... Dar oare ce buciumă străjerul?

- Fă-i semn să se coboare de pe zid, şi să vie încoace. Nu trecu mult şi plăeşul de strajă viind, spuse că o oaste mare se apropie de cetate.

Îndată toţi alergară pe ziduri.

- Leşii sunt! strigă tânărul ce venise de curând şi pre care l-am auzit vorbind; şi-au schimbat drumul şi vin aici...

- La porţi, flăcăi! zise bătrânul. Încuieţi-le şi grămădiţi bolovani pe ziduri. Aşezaţi-vă toţi pe la metereze, Să nu zică Leahul c-au intrat într-o cetate românească, ca într-o ţarină pustie.

- Dar noi suntem numai nouăsprezece şi asta-i o oaste întreagă observă unul, cum se...

- Taci, mucosule! îl curmă bătrânul. Te temi că pieri? Mare pagubă! Un mişel mai puţin.

Vânătorul astfel înfruntat, se trase ruşinat şi se sui pe ziduri.

În vremea aceasta, oastea se apropiese. Regele trimise un ofiţer ca să vorbească cu cei din cetate.

Solul veni la poartă. Bătrânul îl salută de pe zid.

- Bine ai venit domnule, ce pofteşti de la noi ?

- Măria sa regele Poloniei, mare ducă de Lituania ş.c.l. (urma titlurile) vă face cunoscut că să vă închinaţi şi să-i cuceriţi cetatea împreună cu toate averile şi merindele; atunci garnizoana va fi slobodă a ieşi cu arme şi bagaje fără a i se face nimica; iar cutezând a se împotrivi, cetatea se va cotropi, şi garnizoana se va trece subt ascuţişul săbiei.

- Du răspuns Măriei sale, zise bătrânul, că laude şi îngroziri de aste am mai auzit noi, şi tot nu ne-am spăriet. Mai bine Măria sa şi-ar căuta de drum şi ar da pace unor oameni, care nu i-au făcut nimică.

Cetatea n-avem gând să i-o dăm cu una cu două, măcar că nu sunt în ea nici averi nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din puşte, pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înuntru.

- Plecaţi-vă, zise trimisul, şi nu vă puneţi capul în primejdie.

- Nu purta grijă de capul nostru, domnule. Gândiţi mai bine la al vostru.

- Încă o dată vă întreb, vă închinaţi ori ba?

-Ba.

Parlamentarul se duse.

Asaltul începu. Tunurile, aşezate pe scaune de lemn, băteau necontenit cetatea. Plăeşii răspundeau cu gloanţe care nu făceau greş. Fieştecare împuşcătură oborea[12] câte unul din vrăjmaşi, şi mai ales din ofiţeri, asupra cărora erau ţintite flintele lor. Leşii piereau fără a face spor.

În ziua dintâi, doi vânători pieriră. A doua şi a treia zi, mai căzură cinci şi se răniră doi. A patra zi căzu împuşcat însuşi comandantul artileriei leşeşti, dar mai pieriră trei din Moldoveni. Numărul bravilor scădea pe toată ziua. Seara adunându-se pe lângă foc, văzură că au sfârşit şi muniţiile şi merindele.

---

[12] A oborî - a elimina, a doborî.

- Ce este de făcut, tată? întrebă tânărul vânător pe bătrânul, care, rănit la un picior, sta întins pe o laviță.

- Câți au pierit de-ai noştri ?

- Zece.

- Şi nu mai avem nici praf, nici merinde?

- Nu.

- Dacă-i aşa, apoi mâni dimineață urcă-te pe poartă şi leagă în vârful sânetii un ştergar alb; spune că închinăm cetatea, cu tocmală[13] să ne lese slobozi să ieşim şi să ne ducem unde vom voi.

Aşa se urmă. Leşii primiră toate condițiile cerute. Oastea se înşiră în două rânduri, lăsând prin mijlocul ei loc ca să treacă garnizoana, şi poarta se deschise.

Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură ieşind şese oameni, din care trei duceau pe umerele lor, pe alți trei ce erau răniți.

- Ce este aceasta? strigă Sobieţki răpezindu-se călare înaintea lor. Ce sunteți voi?

- Străjerii din cetate, răspunse bătrânul rănit, din spatele fiului său.

- Cum! atâția sunteți ?

- Zece din noi au pierit din mila Măriei tale.

- Voi ați cutezat a vă împotrivi mie şi a-mi omorî atâța viteji? zise regele. O, asta nu se va trece aşa! urmă turbat de mânie; trebui o pildă pentru cei aseminea vouă, şi pilda va fi groaznică şi vrednică faptă. Nu meritați a muri de sabie, ci de ştreang.

- Spânzurați-i!

Pe loc ostaşii încungiurară pre plăeşii, carii, depuind jos pe răniții, îşi făcură semnul crucii şi, răzămându-se pe sânețe, se uitau cu nepăsare la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor. Ofițerii priveau cu înduioşare această scenă.

- Fie-mi iertat, Sire, zise atunci Iablonovski, apropiindu-se cu respect de regele, care şedea posomorât şi mânios, a arăta Măriei tale, că aceşti viteji n-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică şi vrednică de toată lauda, şi că au avut norocirea a câştiga făgăduința marelui Sobieski că vor fi slobozi şi nesupărați.

- Îți mulțămesc, vrednice al meu tovarăş de arme, zise Sobieţki ca deşteptat din somn; îți mulțămesc că m-ai oprit de a face o faptă defăimată. Ai cuvânt; oamenii aceşti s-au purtat vitejeşte. Să li se dee fiecăruia câte cincizeci de zloți. Apoi, înturnându-se către Români: „Voinicilor, zise, sunteți slobozi; mergeți în pace, şi spuneți copiilor şi fraților voştri, că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia".

Îndată se făcu loc Moldovenilor, carii, luându-şi răniții, se îndreptară către munți, în vreme ce oastea se cobora încet la vale; iar cetatea, cu porțile deschise, purtând pe zidurile sale urmele boambelor duşmăneşti, rămase singură pe culmea înverzită, ca un mare schelet de uriaş.

N.B. - Fragmentul acesta a servit D-lui V. Alecsandri, pentru a compune o dramă istorică, ce fu jucată în iarna trecută cu un mare succes pe scena noastră.

[13] Tocmală (tocmeală) - convenție, înțelegere